

Begrip

moslims

christenen

Nr. 54 Maart/April 1981
abt. per jaar f. 15
losse nrs. f. 2.50
giro 4300211 t.n.v.
Begrip Cura Migratorum

DE ISLAMITISCHE REPUBLIEK
IN IRAN
OVERZICHT EMANCIPATIEBEWEGING
VAN DE VROUW IN N.AFRIKA

"Begrip"
Luybenstraat 17
5211 BR 's Hertogenbosch
tel. 073-145159

Ten geleide

Het huidige Iran wordt meestal beschouwd als de exponent van het islamitisch reveil.

We dienen echter te weten dat het islamitisch reveil veel langer geleden op gang is gekomen dan men over het algemeen denkt. De eerste stoot werd namelijk gegeven in het begin van de 19-de eeuw.

Beurtelings voerden kulturele, theologische en politieke aspecten de boventoon. In de laatste jaren smolten deze ineen en kreeg het karakter van een revolutionaire beweging.

In meerdere islamitische landen vinden we de afwijzing van het Westers model en de roep om het godsdienstig, maatschappelijk en politiek leven weer te grondvesten op de Koran en het islamitisch recht.

Iran is in deze verder gegaan door te weigeren zich in te passen in de algemeen aanvaarde spelregels van de internationale betrekkingen. Terwijl de Iraanse revolutie binnen de eigen geloofsgemeenschap de Shi-itische opvatting van de Islam een duidelijker gezicht heeft gegeven.

In dit nummer geeft H. Obdeyn een Nederlandse bewerking van een artikel dat verscheen in Febr. 1980 en geschreven werd door Chabrokh Vaziri, verbonden aan het "Institut de science politique" te Lausanne.

Eveneens vindt U in dit nummer een beknopt overzicht van de emancipatiebeweging van de vrouw met name hoe deze beweging ontstaan en gegroeid is in Noord Afrika. Dit overzicht werd geschreven door Gerda Versteegden, corresponderend lid van de redactie in Tunesië.

P. Backx

DE ISLAM-REPUBLIEK IN IRAN.

De beweging van het islamitische reveil die al veel langer bestaat is de laatste jaren als een vloedgolf over de wereld gegaan. Hij heeft religieuze, politieke en ethische aspecten, zoals Prof. J. Peters recentelijk betoogde (1).

Politiek. Steeds duidelijker klinkt momenteel de roep om de staat weer helemaal te grondvesten op de Islam en dat niet alleen door het opnemen van het betreffende principe in de grondwet, wat meestal reeds het geval was, maar door de dagelijkse praktijk weer te gaan grondvesten op de islamitische wetgeving.

In Turkije, waar officieel een scheiding van godsdienst en staat heerst, gaan stemmen op tot herstel van de islamitische staat, een streven dat vaak gepaard gaat met een sterk nationalistische tendens. In landen waar de macht in handen is van "linkse" politieke partijen die overigens wel hun trouw aan de Islam betuigen, krijgen verzetsbewegingen, die naast andere doelstellingen ook een islamitische staat voorstaan, grotere aanhang, wat zich ook uit in openlijke geweldpleging en harde represailles van de regering; dit is het geval in bijvoorbeeld Syrië, Irak en Afghanistan. In al deze gebieden proberen de opstandelingen de pretentie van de regering dat zij de Islam beschermt te ontzenuwen en hun strijd als een door God gezegende strijd (jihad) aan te merken. In Indonesië, traditioneel bekend om zijn religieuze tolerantie tegenover niet-islamitische godsdiensten, hoort men vragen om een maatschappij die volledig op islamitische leest is geschoeid en in Pakistan heeft president Zia-ul-Haq op 10 februari 1979 de beslissing genomen dat het economisch recht en strafrecht weer volledig op de islamitische wetgeving moesten worden gebaseerd.

Religieus. Ook op strikt godsdienstig gebied vindt er een kentering plaats. Na een periode van secularisatie, mede veroorzaakt door de grote openheid voor westerse waarden en normen en een zekere gretigheid waarmee westerse verworvenheden en ideeën werden overgenomen, lijkt voor grote groepen moslims een kentering te zijn ingetreden. Het verlies van religiositeit of de reductie daarvan tot het vervullen van enkele plichten die het wezen van het menselijk leven niet raken, wordt verworpen als iets dat samenhangt met de cultuur-import uit het westen en strijdig is met de eigen oosterse identiteit. Fundamentalistisch ingestelde bewegingen, zoals bijv. de Moslim Broeders die in Egypte en Syrië actief zijn, winnen aan invloed en kunnen hun propaganda en hun activiteiten steeds openlijker tonen. Steeds luider klinkt de roep om op basis van de eigen -islamitische- traditie en met verwerping van alle uit het Westen (of de communistische wereld) geïmporteerde normen en waarden, een nieuwe oosterse mens en een nieuwe oosterse identiteit op te bouwen.

Ethisch. Het islamitisch reveil mikt ook heel duidelijk op een ethisch reveil. De overname van westerse patronen en normen in de relatie tussen de sexen en binnen de familieverhoudingen zijn daarbij het doelwit van vele scherpe aanvallen.

Wellicht werden veel Nederlanders pas door de film "De dood van een prinses" (uitgezonden door de NOS op 16 april 1980) geconfronteerd met kritiek op het morele gedrag van leden van de Saoedische koninklijke familie; deze, en veel scherpere, kritiek werd de laatste tijd regelmatig gespuid in publicaties van de Moslim Broeders in Egypte en ook door de bezetters van de grote moskee in Mekka.

Het schoolvoorbeeld van de recente ontwikkelingen en het resultaat van een volledige islamiserings-poging op basis van de neo-orthodoxe beginselen -zij het met de duidelijke nuance van een shi'itische context- is het moderne Iran.

Na de terugkeer uit de ballingschap van Ayatollah Ruhollah Khomeiny (op 1 februari 1979) werd gepoogd om een konsekvent op islamitische leest geschoeide staat op te bouwen. Het referendum over het uitroepen van de islamitische republiek (in maart) vond zijn bekroning toen begin december in een nieuw referendum de islamitische grondwet werd goedgekeurd. De politieke konsekventies van het gijzelen van het Amerikaanse ambassadepersoneel (gemotiveerd door de aanwijzing van Amerika als zondebok voor de fouten van het regime van de Shah en door de stelling dat internationale conventies slechts dienen om de bestaande wereldorde in stand te houden, die de macht van de machtigen en de onmacht van de machtelozen garandeert) overschaduwden daarbij de pogingen om de organisatie van het land, met inbegrip van de economie, te baseren op de islamitische beginselen.

De strijd om de macht tussen de religieuze leiders, de burgerlijke regering en de bezetters van de ambassade, de roep om autonomie onder Koerden en andere minderheidsgroeperingen en de vanaf april 1980 steeds dreigender houding van het buurland Irak hebben een ongestoorde ontwikkeling van de Iraanse samenleving nagenoeg onmogelijk gemaakt. Ook het uitstel van de tweede ronde van de parlementsverkiezingen, de onrust op de universiteiten en de dreigende sancties vanuit de westerse wereld maken een bespiegeling over de toekomst van Iran tot een hachelijke onderneming.

Toch is het zinnig om kennis te nemen van hoe een voorstander van de ontwikkelingen in Iran over de nieuwe Islam-republiek en haar grondwet spreekt.

Daarom presenteren wij U hier een samenvatting van een artikel van de hand van Chabrokh Vaziri, werkzaam aan het Instituut de Science Politique te Lausanne (Zwitserland).

Wie het islamitische karakter van de Iraanse regeringsvorm wil begrijpen, dient rekening te houden met verscheidene factoren. Op de eerste plaats met wat de Iraanse revolutie heeft weggevaagd nl. 2500 jaren despotisme onder het keizerlijke regime. Vervolgens met het feit dat de massa slechts onder leuzen als "onafhankelijkheid, vrijheid en Islam-republiek" gemobiliseerd werd en tenslotte met het feit dat dit nieuwe regime heel de mondiale status-quo op losse schroeven heeft gezet. Het weigert niet alleen om te kiezen voor het westerse kapitalistische stelsel of voor het socialistische kamp maar het verwerpt ze allebei. Iran weigert het gebruikelijke spel van de internationale betrekkingen mee te spelen.

1. Het westerse model wordt afgewezen.

Dit heeft velen in het Westen in de war gebracht. Men meende in deze afwijzing uitingen te bespeuren van vreemdelingenhaat, een zich in-kapselen en een vlucht terug naar het verleden. Maar in feite betekende het het afwijzen van een model dat vreemd was aan het Iraanse volk. De toenemende invloed van Oost en West hebben alleen maar geleid tot een groeiende verwijdering tussen de arme landen en de geïndustrialiseerde wereld: toenemende onderontwikkeling, honger en ellende, verspilling van hulpbronnen, bewapeningswedloop etc.

Dat het westerse schema wordt afgewezen betekent echter nog niet dat alle modernisering van de hand wordt gewezen. Maar modernisering onder het bewind van de Shah betekende alleen maar gedwongen verwesterlijking. De bloei van de Islam in het verleden toont aan dat de Islamwereld wel

degelijk vooruitgang en ontwikkeling kan stimuleren. De Abassiden-staat van de 9e eeuw heeft een beschaving voortgebracht op het gebied van de wetenschap, kunst, handel en industrie die voor die tijd de meest progressieve van de hele wereld was. Ook heeft de Islam geen kerkelijke verboden gekend tegen wetenschappelijk onderzoek, en geen vervolgingen tegen geleerden en kunstenaars zoals bijv. de Inquisitie.

Maar het idee van modernisering is op het ogenblik sterk besmet door het Westen. Het wordt al heel gauw tot na-apen van het Westen. Het leidt tot het opzetten van een kapitalistisch productie-apparaat en tot een industrialisering die niet was aangepast aan de werkelijke behoeften.

De Iraanse revolutie probeert zich te bevrijden van onderdrukking en uitbuiting en te zoeken naar eigen wegen om tot ontwikkeling te komen, wegen die zijn aangepast aan de historische verworvenheden en waarden van het volk.

Ook in het Westen is men gaan twifelen aan de mythen van ontwikkeling en vooruitgang. Ook daar wordt een groei op basis van verspilling en wapeningswedloop aan de kaak gesteld. Wat te denken van een samenleving waar macht en welvaart gefundeerd zijn op een krankzinnige verspilling van beperkte hulpbronnen; waar een defect aan een kerncentrale miljoenen mensen in gevaar kan brengen?

Bovendien blijkt die technologische en economische vooruitgang helemaal niet samen te gaan met een sociale en culturele vooruitgang. Fascisme, militaire dictaturen, atoomverschrikking, foltermethodes en onderdrukking kenmerken de wereld sinds geruime tijd. Is dat niet eerder een teken van verval? Het is toch maar een zonderling voorbeeld dat het ontwikkelde Westen denkt te geven aan de rest van de wereld.

Afwijzing van het Westen betekent ook niet dat men iedere vorm van vrijheid en democratie afwijst. Maar de ware democratie is de heerschappij van de Islam. In tegenstelling tot het Jodendom en het Christendom verschuift de Islam het menselijk geluk niet naar een andere wereld. De Islam streeft naar de verwerkelijking van een rechtvaardige staat reeds hier op aarde en de Islam doet een beroep op alle gelovigen om zich daarvoor effectief in te zetten.

2. De grondslagen van de Islamitische Republiek.

Het model dat de geestelijke leiders van de Islam voor ogen staat is dat van de bestuur van Mohammed te Mekka en van zijn schoonzoon Ali te Koufa. In dit bestuur maakte men geen onderscheid tussen het geestelijke en het tijdelijke, zodat politieke en godsdienstige praktijken een samenhang vormden. De voornaamste taak van de overheid was de godsdienst bevorderen en beschermen. De wil van God was de bron van het gezag van de samenleving.

Volgens de Gids van de islamitische revolutie de Ayatollah Khomeiny moeten in een islamitische staat dan ook alle wetten voortkomen uit de Koran en uit de Soenna, de traditie die de woorden en daden van de profeet Mohammed bevat. De Grondwet, het Burgerlijk Wetboek en het Wetboek van Strafrecht kunnen op niets anders berusten dan op de wetten van de Islam, die in de Koran zijn vervat en door de Profeet zijn opgetekend, en alleen deze wetten moeten nauwgezet worden toegepast. Hierin ligt het wezenlijke onderscheid tussen een islamitische staat en andere staten, waarin de gekozenen wetten voorstellen en aannemen, terwijl in de Islam het enig bevoegde gezag God is. In een zichzelf respecterende islamitische staat is de wetgevende macht vervangen door een "Religieuze Raad voor de Planning". Deze Raad geeft elk ministerie voorlichting over de islamitische wetten die op het terrein van dat ministerie liggen, stelt in overeenstemming met de godsdienst het beleid van dat ministerie vast en bepaalt aan de hand van al die beleidsvoornemens de algemene politiek

van het land. Regeren in de Islam betekent niets anders dan de wetten van de Koran van kracht verklaren.

In dit verband is het begrip Walayet-e Faqieh van belang. Het regelt de betrekkingen tussen de geestelijke en de wereldlijke macht in Iran. Walayet heeft hier de betekenis van bestuur en Faqieh betekent hier expert in de Koranwetenschap en in de islamitische overlevering en rechtsgeleerdheid, in feite dus "Wetsgeleerde". Walayet-e Faqieh betekent dus zoveel als Regering van Wetsgeleerden. Zij behoren alle praktisch handelen van de autoriteiten te toetsen aan de Wetten van God.

3. De regeling van het bestuur in de Islamitische Republiek Iran.

Het is van belang op te merken dat het beginsel van de Walayet-e Faqieh maar gedeeltelijk is overgenomen door de vergadering van deskundigen die de nieuwe Grondwet van Iran hebben opgesteld. De nieuwe grondwet aanvaardt immers dat het volk macht uitoefent door middel van een parlement en vrije verkiezingen. Bovendien wijst het volk de Faqieh of "Opperste Gids" aan. De grondwet proclameert bovendien de scheiding van de wetgevende, uitvoerende en rechtsprekende macht, maar relativeert dit weer door te stellen dat deze drie gecoördineerd moeten worden door de Opperste Gids.

Artikel 5 van de grondwet is voor deze zaken belangrijk. Daarin wordt gesteld dat de islamitische republiek geleid moet worden door een Faqieh. Deze moet rechtvaardig zijn, deugdzaam, met een gedegen kennis van zijn tijd, moedig en in staat om een goed beleid en goede beslissingen te waarborgen. Hij moet door de meerderheid van het volk als zodanig erkend en aanvaard worden. Indien geen enkele "Faqieh" deze steun blijkt te genieten, dan zal krachtens artikel 107 een raad van wetsgeleerden deze taak op zich nemen. Een nadere precisering in artikel 107 stelt dat bij het ontbreken van een stemmenmeerderheid voor één Faqieh de door het volk gekozen experts zich zullen beraden over het voordragen van kandidaten gekozen uit diegenen die aan de gestelde eisen voldoen. Bij het ontbreken van een kandidaat die een meerderheid achter zich weet te verenigen, wordt zijn taak overgenomen door een raad bestaande uit 3 tot 5 personen.

Artikel 110 van de grondwet geeft een opsomming van de plichten en bevoegdheden van de Opperste Gids of Raad van Gidsen. De voornaamste zijn:

- het aanwijzen van zes wetsgeleerden die samen met zes door de Nationale Vergadering aan te wijzen personen de "Raad van bewakers van de Grondwet" vormen. Deze raad heeft tot taak te waken over de eerbiediging van de Grondwet en over de overeenstemming van de wetten van de Nationale Vergadering met de grondbeginselen van de Islam;
- de benoeming of de vervanging van de opperste rechterlijke macht, van de opperbevelhebber van het leger en andere belangrijkste militaire autoriteiten;
- oorlog verklaren of vrede sluiten op voorstel van de "Hoogste Raad van Defensie";
- het goedkeuren van de kandidaturen voor het presidentschap;
- de president van de republiek afzetten nadat een vonnis van het Hoge Gerechtshof eventuele tekortkomingen heeft vastgesteld of nadat een votum van de Nationale Vergadering de president onbekwaam heeft verklaard om zijn functie te vervullen.

De Opperste Gids of de Raad van Gidsen hebben dus blijkbaar een zeer grote macht. Nadruk verdient nog het feit dat de nationaliteit geen enkele rol speelt bij de vereisten voor Gids in aanmerking te komen. In aanmerking moet ook worden genomen dat volgens een liberale interpretatie de Opperste Gids via vrije verkiezingen moet worden aangewezen en wel door de hele gemeenschap van gelovigen, met als gevolg dat zijn eigen legitimiteit evenals die van de regering uiteindelijk voortvloeit uit de wil van het volk en van God samen.

Deze interpretatie wordt echter niet door alle wetsgeleerden in Iran aangehangen.

De president van de republiek, na de Opperste Gids de belangrijkste persoon in de staat, wordt via algemene verkiezingen gekozen. Hij wijst de Eerste Minister aan en stelt hem voor aan de Nationale Vergadering. De Eerste Minister kan echter niet in functie treden voordat hij van de Nationale Vergadering een vertrouwensvotum heeft gekregen.

De Nationale Vergadering wordt via algemeen kiesrecht gekozen voor vier jaar en kan niet voortijdig ontbonden worden.

Concentratie van macht door de regering of door kapitalisten moet worden voorkomen door een politiek van decentralisatie met betrekking tot het nemen van besluiten over staatsaangelegenheden. Daarom wordt de basis van de regering van het land gevormd door "Raden" die alle zaken behartigen en die door het volk worden gekozen. Idealiter moeten ook de fabrieken bestuurd worden door zulke raden die door de arbeiders worden gekozen. Op die manier speelt de regering de rol van coördinator van alle raden. In de grondwet wordt in de artikelen 100 tot en met 106 het functioneren van deze raden geregeld.

4. Het maatschappelijke en economische leven in de Islamitische Republiek.

Volgens artikel 20 van de Grondwet hebben alle Iraanse burgers gelijkheid voor de wet. Alle burgers kunnen met inachtneming van de Islam-voorschriften genieten van alle politieke, economische en sociale rechten. De vrijheid van mening, pers, vergadering, politieke groeperingen en demonstraties wordt gewaarborgd in zoverre de beginselen van de Islam en de grondslagen van de Islam-republiek worden geëerbiedigd.

Op zich beschouwd bestaat er geen individuele vrijheid. Het is immers de eerste taak van de Islam-republiek om de ideale moslem te vormen. Persoonlijke vrijheid krijgt de zin van bevrijding van afgodenverering opdat de mens zich zal kunnen gedragen als goed moslem tegenover God. De realisatie van een Islam-republiek is nog maar een eerste aanzet van een pan-islamitisch streven tot een Islam-maatschappij op wereldschaal. Volgens de Ayatollah Khomeiny moet alles in het werk worden gesteld om in Iran een waarlijk islamitische staat te vormen die dan op haar beurt er voor moet zorgen dat de andere tirannieke en slechts in schijn islamitische regeringen, die door het buitenland in het zadel zijn geholpen, omvergeworpen worden om zodoende de wereldheerschappij van de Islam te vestigen.

Zaken op gebied van de economie zijn slechts van belang in zoverre zij iets bijdragen aan de vorming van een waarachtige islamitische samenleving. Begrippen als consumptie, welvaart en economische ontwikkeling hebben alleen betekenis als zij dienen om dat doel te bereiken. Welnu het gaat in de Islam allereerst om een ontwikkeling die de naleving van de Islam-wetten mogelijk moet maken. Hoofdstuk 4 van de Grondwet verduidelijkt een aantal van de economische principes van de republiek. Volgens artikel 43 moet de staat er op uit zijn om:

- de bevrediging van elementaire behoeften te waarborgen: woning, voedsel, kleding, medische verzorging en onderwijs;
- werkgelegenheid en goede arbeidsvoorwaarden voor iedereen te verschaffen;
- werktijden vast te stellen die aan iedereen voldoende tijd overlaten voor culturele en politieke ontplooiing;
- uitbuiting van de ene mens door een ander te voorkomen.

Volgens artikel 44 is de economie van het land verdeeld in drie sectoren: de staatssector, de coöperatieve sector en de privé-sector. De Islam aanvaardt het beginsel van privaat-eigendom, maar onder bepaalde voorwaarden. Gezien alleen arbeid waarde schept beschouwt de Islam als privaat-eigendom datgene wat het resultaat is van individuele arbeid en dat binnen het kader van een maatschappij waar niemand kans krijgt anderen uit te buiten of zich het produkt van andermans arbeid toe te eigenen. De natuurlijke

produktiemiddelen zoals grond, water en natuurlijke hulpbronnen worden niet beschouwd als eigendom van de mensen, maar van God. Wat de door de mens zelf gefabriceerde produktiemiddelen betreft: deze moeten eigendom blijven van diegenen die ze gebruiken. In dit verband verdienen de beperkende bepalingen omtrent het privaat-eigendom en accumulatie van kapitaal nog eens opnieuw de nadruk. Dit laatste mag nooit leiden tot uitbuiting van de arbeid van anderen. Inzake van erfenis zijn speciale voorzieningen van kracht voor een herverdeling van de geaccumuleerde bezittingen van de overledene tussen familie en gemeenschap.

5. Moeilijkheden die nog moeten worden overwonnen.

Natuurlijk stelt zich nu nog het probleem hoe de obstakels weg te nemen die de verwezenlijking van de Islam-republiek nog in de weg staan. Het Iran van de Shah was opgenomen in het systeem van de kapitalistische wereldmarkt en dit vormt een obstakel voor de realisering van de ideale Islam-staat. Men moet rekening houden met de consumptiementaliteit waaraan niet alleen de bevoorrechte klassen maar min of meer heel het Iraanse volk gewend is geraakt. De voornaamste sectoren van de Iraanse economie zijn gebonden aan de wereldeconomie. Om dit te doorbreken moet een economie ontwikkeld worden die streeft naar het voldoen aan elementaire behoeften. De duizenden boeren en ambtenaren die momenteel parasiteren op de grote steden moeten terugkeren naar het platteland. Dit zou moeten gebeuren via de weg van de overreding, maar de weerstand van vele betrokkenen is groot. Vandaar het dilemma: afzien van deze plannen of toch een andere vorm van dwang hanteren.

Pogingen om zich los te maken van de wereldmarkt brengen zekere risico's met zich mee van boycot en represailles. Het zal dan heel wat tijd kosten om de Iraanse economie gezond te maken. Maar het soort ontwikkeling dat het Westen in Iran ten tijde van de Shah heeft gepropageerd is een mislukking geworden. Even verwerpelijk is het bureaucratische systeem van de socialistische landen. Er moeten dus nieuwe modellen ontwikkeld worden voor de Iraanse samenleving: aangepaste technologieën en inschakeling van de culturele verworvenheden van het volk. Dat proces is nu in Iran op gang gekomen, maar het zal veel tijd vragen. Daarbij moet Iran kunnen rekenen op Europa, maar dat kontinent zal dan haar vooroordelen wel moeten laten varen en een eigen actieve politiek voeren, los van die van de twee grootmachten.

Ook in Iran echter is niet iedereen bereid deze weg van een onafhankelijke ontwikkeling in te slaan. Met name in godsdienstige kringen bij geestelijke leiders is er nogal wat argwaan. President Bani Sadr vertelde in 1979 in een interview: "Op zekere dag vroeg ik aan een godsdienstige waardigheidsbekleder waar we het daarvoor benodigde kader van technici zouden kunnen vinden.

Zijn antwoord was: Wij hebben die intellectuelen helemaal niet nodig. Wij kunnen ze missen. Wij hoeven ons land niet te besturen zoals de Europeanen. Wij zullen leven als 2000 jaar geleden. Wij verdedigen de Islam en dat is het enige waar het op aan komt. De rest is van geen belang".

Tenslotte moet ook rekening gehouden worden met een duizendjarige traditie van Iraanse cultuur met haar uitdrukkingsvormen in poëzie, muziek, dans en schilderkunst. De verschillende minderheidsgroepen in Iran zouden de grootste moeilijkheden hebben als dit alles ineens werd weggevaagd en vervangen door een stricte beleving van de orthodoxe Islam.

6. Conclusie.

Het herstel van de islamitische instellingen is in volle gang en het is nog te vroeg om te speculeren over de afloop van dit proces. Toch kan men nu reeds stellen dat deze zich zal doorzetten en andere volken tot voorbeeld zal zijn als aan de volgende voorwaarden wordt voldaan:

- de intelligentia en progressieve kringen tot samenwerking brengen met de militante godsdienstige revolutionairen;
- het moslem- en Iranees-zijn tot een zelfde motivatie maken;
- democratische rechten toekennen aan de ethnische en godsdienstige minderheidsgroeperingen;
- bereid zijn alle middelen te benutten om het land tot economische groei te brengen en het levenspeil van de bevolking op te voeren. Slaagt men daar niet in dan loopt men gevaar de onafhankelijkheid en de vrijheid te niet te doen waarvoor tienduizenden Iranezen en Moslems hebben gestreden en waarvoor velen onder hen hun leven hebben gegeven. Aangezien historisch noodlot niet bestaat, rust op hen die de Islam-revolutie tot stand gebracht hebben de taak om de jonge Republiek de overwinning te waarborgen.

H. Obdeijn

(1) De hier volgende passages zijn ontleend aan het artikel van Prof.Dr.J.R.T.M.Peters. Een eeuwende in de Islam, gepubliceerd in de interessante bundel: De Iraanse revolutie, achtergronden, onder redactie van Ed.C.M.de Moor en W.M.Floor, MOI-publicatie 5, Nijmegen 1980.

Nieuws van de Redaktie

Tot onze spijt moeten wij U meedelen dat de nummers van de voorbije jaren praktisch allemaal zijn uitverkocht. Van de laatste jaargang 1980, zijn er nog heel wat nummers voorradig d.w.z. vanaf nr. 48 e.v. De titels van deze nummers zijn:

48. Islam in Indonesië.
49. Een religieuze minderheid in Turkije, de Alevieten.
50. De Nurdschuluk-beweging in de Duitse Bondsrepubliek.
51. Joods- en Christelijk Bijbelgebruik; Islamitisch Koran gebruik.
52. De Harem en de familie. De vrouw in Tunesië, medeburger of onderdaan.

Wij wijzen er verder nogmaals op dat de beste nummers uit "Begrip" gebundeld worden en herzien uitgegeven worden. Waarschijnlijk zal deze bundeling in Mei of Juni verschijnen. Hierop kan nu reeds ingeschreven worden op het adres: Begrip

Luybenstraat 17

5211 BR 's Hertogenbosch tel. 073-145159.

Mogen wij U er ten overvloede op wijzen dat de administratie van "Begrip" (vroeger) Wüstelaan 80 te Santpoort, verhuist is naar bovenstaand adres in 's Hertogenbosch.

Redaktie van "Bgerip"

- P. Backx, witte pater, in dienst van de Cura Migratorum. Eindredakteur.
adres: Luybenstraat 17; 5211 BR 's Hertogenbosch tel. 073-145159
- J. Slomp, predikant in alg. dienst van de Gereformeerde Kerken in Ned.
adres: Postbus 203, 3830 AE Leusden tel. 033-943244
- J. Rijk, sekr. van het R.K. Vreemdelingen pastoraat
adres: Luybenstraat 17, 5211 BR 's Hertogenbosch tel. 073-45159
- H. Obdeyn, wetensch. medewerker in gesch. Universiteit van Nijmegen
adres: Weth. Broekmanstraat 47, 6551 BC Weurt-Beuningen
tel. 08897-3359; kantoor 080-515462
- G. Versteegden, drs. Franse letteren, Mahdia, Tunesië. Corresponderend lid.

Ledenadministratie en verzending: Luybenstraat 17
5211 BR 's Hertogenbosch.

BEKNOPT OVERZICHT VAN DE EMANCIPATIEBEWEGING VAN DE VROUW VOORAL
IN NOORD-AFRIKA

Gerda Versteegden

De positie van de vrouw in de moslimse wereld is niet uitsluitend bepaald door de voorschriften en de wetten van de Islam. Alhoewel de Islam van doorslaggevende betekenis is geweest voor haar positie, heeft ook het voor-islamitische verleden een duidelijk stempel gedrukt. Dit is vooral aanwijsbaar in de landen rond de Middellandse Zee. Daar verkeerde de vrouw al eeuwenlang vóór het ontstaan van de Islam in een minderwaardige positie. De komst van de Islam en de manier van die te interpreteren hebben deze tendens in feite alleen maar bevestigd. In de landen van zwart-Afrika waar de Islam nog vrij recent is, komen de vrouwen er in de meeste gevallen beter af, omdat de heersende opvattingen over de vrouw en haar plaats de doorslag geven.

We konstateren dan ook dat binnen de Islam de leefsituatie van de vrouw er heel anders uit kan zien al naar gelang het land en diens kulturele verleden, het economisch milieu en het peil van ontwikkeling.

In de landen rond de Middellandse Zee, waar de Islam het eerst verspreid werd, betekende de overheersing door de Arabieren en de islamisering een definitieve breuk met de wereld van Rome en Byzantium. De opvattingen over de samenleving en de plaats van de vrouw daarin werden voortaan bepaald door de arabisch-islamitische cultuur.

Na de bloeitijd van die cultuur trad er een hardnekkige sclerose van het sociale leven op, die eeuwenlang heeft geduurd. In de 18e en vooral 19e eeuw worden de kontakten met Europa hervat. De intelligentsia van de moslimse landen worden daardoor gedwongen tot nadenken over hun eigen sociale situatie. Er komen verschillende hervormingsbewegingen op gang. Binnen het kader van de nationale emancipatie en de maatschappelijke evolutie komen ook gedachten los over de plaats die de vrouw in het maatschappelijk leven moet innemen. Haar toenmalige positie verschilde wel hemelsbreed van wat de moslimse reizigers in Europa zagen!

We onderscheiden in die hervormingsbewegingen twee stromingen. Enerzijds zijn er de hervormers die terug willen naar de tijd van de profeet en de eerste kaliefen. Volgens hen was dat de enige periode van de "ware" Islam. Ze willen ook streven naar een naleving van de "ware" sociale organisatie van die tijd.

Met betrekking tot de vrouw pleiten zij voor onderricht, dat wel vooral beperkt blijft tot godsdienstig onderwijs en alles wat haar voorbereidt om haar traditionele taken van moeder en huishoudster beter te vervullen. Er wordt niet gesproken over sociale rechten. Anderzijds zijn er hervormers die de maatschappij willen moderniseren naar europees model. Ze willen daarbij trouw blijven aan de voorschriften van de Koran. Ze bepleiten voor de vrouw niet alleen de afschaffing van de sluier, maar ook wensen ze een deelname aan het sociale leven. Hierop moet ze voorbereid worden door het onderwijs. Er wordt echter niet gesproken over politieke rechten.

Het zou niet realistisch zijn om hier te spreken van feminisme. Van eisen van de kant van de vrouw was in de verste verte nog geen sprake. De gedachten over de verbetering van de positie van de vrouw moeten geplaatst worden binnen de gewenste hervormingen in dienst van de nationale modernisering.

Als voorlopers van de latere vrouwenbeweging kunnen we twee Egyptenaren noemen. De eerste was al-Tahtâwi, die als lid van een regeringskommissie in 1836 reeds pleitte voor onderwijs aan meisjes. Daar kwam echter niets van terecht. In zijn laatste werk van 1869 pleitte hij opnieuw voor deze zaak. De tweede was de denker Qâsim Amîn. Hij vroeg op het einde van de 19e eeuw om onderwijs en emancipatie van de vrouw. Hij ontwikkelde het idee dat de natie de vrouwen, die de helft van de bevolking uitmaken, nodig heeft voor haar ontwikkeling. Dit idee vinden we terug bij de Tunesische denker Tahar Haddad (1930) en de Tunesische president Bourguiba (1956). Qâsim Amîn zou de sluier willen afschaffen en het onderwijs mogelijk willen maken voor jongens en meisjes. Ook hij spreekt niet over politieke rechten voor de vrouw. Alhoewel Amîn zich baseert op de Islam, wordt hij door zijn talrijke tegenstanders uitgemaakt voor atheïst. Ondanks het voorlopig mislukken van zijn hervormingspogingen is hij belangrijk vanwege de moed die hij heeft gehad om een taboe aan te vatten. Zijn invloed op de vrouwenbeweging van de 20e eeuw is van groot belang geweest.

Vanaf het begin van de 20e eeuw brengt de modernistische beweging er de vrouwen in de stad toe om de oude rollen te weigen. In Egypte zijn de eisen om gelijkheid al heel oud. In 1923 had de feministe Hoda Charaoui al gevraagd om de bepaling van een minimumleeftijd van 16 jaar voor het huwelijk en gepleit voor het recht op middelbaar en hoger onderwijs voor meisjes. Als Nasser in 1952 aan de macht komt, probeert hij een hervorming van het statuut van de vrouw

door te voeren, maar hij stuit op grote tegenstand. Hij probeert door deelmaatregelen ten gunste van de vrouw het gebrek aan een goede wetgeving enigszins op te heffen. Zo krijgen de vrouwen kiesrecht en een vertegenwoordiging in de ministerraad; bovenal komt er een verbod op de excisie van meisjes.

De regering van Sadat heeft lang gewacht met een wetshervorming ter tafel te brengen. Sadat wilde de moslimse integristen ontzien. Toen hem in 1979 bleek - na de revolutie in Iran - dat deze streng orthodoxen niet tot compromissen bereid zijn, kwam er in juni 1979 een wijziging van het statuut van de vrouw tot stand. In feite is de basis tekst al 50 jaar oud. De verbeteringen hebben vooral betrekking op de positie van de vrouw in geval van echtscheiding en polygamie.

Hoewel er in Egypte wel vrouwenbewegingen bestaan, doen ze weinig van zich spreken. In 1930 publiceerde in Tunesië Tahar Haddad een studie over de positie van de vrouw: "Onze vrouw, de islamitische wetgeving en de maatschappij". Zoals blijkt uit de titel beroept ook hij zich op de Islam, maar evenals zijn egyptische voorganger worden zijn ideeën verworpen en hij, als persoon, verguisd.

Tot aan de onafhankelijkheid in 1956 was er ook in Tunesië geen eisen-de vrouwenbeweging. Er waren wel groepen vrouwen die zich nu buitenshuis met sociale activiteiten bezig hielden. De politieke partijen hadden geen belangstelling voor het "onderwerp" of vonden de omstandigheden niet opportuun om er veel energie in te steken. Kort na de onafhankelijkheid kondigde Bourguiba de Code du Statut Personnel af. De polygamie werd verboden, de vrouw kreeg het recht om scheiding aan te vragen, ze kreeg recht op werk en onderwijs. Deze wetgeving is verreweg de meest vooruitstrevende in de arabisch-moslimse wereld. Toch staat de vrouw niet op voet van gelijkheid met de man. Inzake het voogdijschap, de erfenis en de vrijheid om te reizen bv. blijft de man bevoordeeld. Na 25 jaar moderne wetgeving kunnen we niet zeggen dat de vrouw in Tunesië is geëmancipeerd. Vaak leeft het meisje in een soort half-opsluiting; ze heeft nu wel recht op onderwijs en werk, maar de sociale bewegingsvrijheid wordt haar uit naam van o.a. de "eer" onthouden. Er bestaan in Tunesië nu drie typen families: naast de traditionele is er de moderne familie, maar de meeste families zijn van het overgangstype. Daarin houdt de jongen zijn aloude bevoorrechte positie en "mag" het meisje werken of studeren. Duide-lijk blijkt dat een vooruitstrevende wetgeving niet voldoende is om veranderingen door te voeren. Er is vooral een mentaliteitsverandering nodig.

In Turkije werd in 1925 de sluier verboden door Kemal Atatürk. Door een vergaande sekularisering van de wetgeving probeerde hij de maatschappij aan te passen aan de eisen van de moderne tijd.

De koning van Afghanistan, die in de jaren 20 de vrouwen wilde ontsluieren had minder geluk; het kostte hem zijn troon.

In veel moslimse landen hebben de vrouwen een onmiskenbare rol gespeeld in de nationale onafhankelijkheidsstrijd. Met dit nieuwe zelfbewustzijn wilden zij na de overwinning ook hun eigen vrijheid overerven. Maar in veel gevallen werden ze weer naar "de keuken" teruggestuurd. Dit is overduidelijk het geval in Algerije, het socialistische Algerije. Na bijna 10 jaar onafhankelijkheid is een hervorming van het statuut van de vrouw nog steeds "in studie".

De laatste twintig jaar is echter de evolutie niet meer tegen te houden, ondanks alle moeilijkheden en onduidelijkheden. In de landen waar de wetgeving en de godsdienst gescheiden zijn, zijn over het algemeen minder problemen. Deze situatie treffen we o.a. aan in de Sovjet-Unie, Yoegoslavië en Albanië.

In de sterk veranderende samenlevingen van de moslimse landen is men vaak geneigd zich aan de traditionele godsdienstige waarden vast te klampen om althans ergens houvast te hebben. De Islam is diep verankerd bij het volk. Al in de tijd van de koloniale overheersing was hij dikwijls de enige ideologie die de mensen kon mobiliseren. De tendens om de tradities te versterken is een reëel gevaar. De vrouwen bestrijden deze regressie. Ze willen de enkele rechten die ze hebben niet meer afgeven. De Iraanse vrouwen hebben het duidelijk laten zien. In een vergelijkbare situatie zouden de Tunesische vrouwen waarschijnlijk net zo reageren. En wat betreft de vrouwen van Senegal en Mali, een terugkeer naar een verleden dat zij niet gekend hebben is voor hen zelfs ondenkbaar.

Voor het samenstellen van dit overzicht zijn geraadpleegd:

Jeune Afrique, no. 955, 25 vril 1979: L'Islam entre l'homme et la femme
Le Monde du dimanche, 7 Oktobre 1979: Les Egyptiennes du bon côté du Coran
Vrij Nederland, 12 maart 1979 : Interview met Nawal al-Sa'adâwi
Le Temps, 6 Mai 1980 : A l'aube du féminisme arabe
Souad Chater, De vrouw in Tunesië, medeburger of onderdaan

